

Podmaniczky László:

Nagy világmagyarázó- és megváltó teóriák

Úgy tűnik, hogy mostanság a „nagy” témák idejét éljük. Legalábbis hozzám nagyjából egyszerre érkezett ez a két téma: a „nagy csere” (Great Replacement) és a „nagy újraindítás” (Great Reset). Persze, a „great” nem csak „nagy”-nak fordítható, lehetne akár „kiváló” vagy „remek” is, de a témák tartalma miatt mégiscsak a „nagy” a megfelelő szóhasználat. Azt, hogy most ezeket együtt mutatom be, nemcsak „nagy” mivoltuk teszi indokolttá, hanem sokkal inkább az a körülmény, hogy mindkettővel kapcsolatban megjelent az összeesküvés-elmélet, mint magyarázó-kísérő háttér. De mielőtt ennek boncolgatásába elmerülnék, nézzük, miről is van szó.

A **„Nagy Csere” (Great Replacement)** eredetileg *Renaud Camus* francia író elméletén alapul, mely szerint a fehér európai lakosságot demográfiai és kulturális szempontból nem fehér népek váltják fel a tömeges migráció (főként muszlimok), a demográfiai növekedés és a fehér európaiak születési arányának csökkenése miatt. Camus azzal érvel, hogy az 1970-es évek óta a franciaországi muszlim bevándorlók megvetést tanúsítanak a francia társadalommal szemben, amivel az ország kulturális identitásának lerombolására és végső soron fehér keresztény lakosságának leváltására törekszenek, megtorlásul azért, hogy Franciaország korábban gyarmatosította származási országukat. Azt is állítja, hogy a bevándorlók hódító törekvései a francia kormányon belüli szimpatizánsok rejtett támogatását is élvezték. Camus elméletének lényegét a francia politikai konzervativizmus főáramának vezetői (például Marine Le Pen) is átvették.

Camus mellett – szintén már a 70-es években – *Jean Raspail* írt egy regényt „A szentek tábora” címmel, amely a fehér, nyugati társadalomnak a délről érkező tömeges bevándorlás következtében történő pusztulását vizionálja, ezzel – sokak szerint – voltaképpen megjósolva a 2015-ös migrációs válságot. Raspail regénye ma is egyfajta igazodási pont a bevándorlásellenes csoportok körében. Jelenlegi miniszterelnökünket is az elmélet támogatói között nevezik meg, aki Raspail könyvéről így vélekedett: „Mindenkinek ajánlom, ha meg akarjuk érteni azokat a lelki folyamatokat, amelyek a nyugatiak önmaguk megvédésére képtelensége mögött húzódnak meg magyarázatként”.

Kérdezhetnénk, hogy miért kell ezzel ennyit foglalkozni, annyi világmagyarázó elmélet létezik, miért pont ez kap oly nagy figyelmet? Talán azért, mert – sajnos – nem állt meg az elmélet szintjén, hanem véresen konkrét megnyilvánulásokat eredményezett. Az elmülethez köthető legfontosabb események a következők:

- 2011. július 22-én Anders Behring Breivik több mint 70 embert ölt meg Oslóban és az ahhoz közeli Utoya szigeten azzal a meggyőződéssel, hogy tettével érdemi befolyást tud gyakorolni a multikulturalizmus ellen (a lemészárolt fiatalok a Norvég Munkáspárt ifjúsági szervezetének tagjai voltak, akik aktívan dolgoztak a multikulturális értékek fenntartásáért).
- 2017. augusztus 11-én antiszemita és fehér felsőbbrendű csoportok, köztük a Ku Klux Klánt képviselő személyek százai gyűltek össze a virginiai Charlottesville-ben, az „Egyesítsd a jobboldalt” gyűlésre. A kétnapos esemény szélsőséges erőszakot kiváltva egy ellentünető halálához vezetett. A szélsőségesek a „nagy helyettesítés” elmületre

hivatkozva indították a gyűlést, és azt skandálták, hogy „Te nem helyettesítesz minket” és „A zsidók nem fognak helyettesíteni minket”.

- 2018. október 27-én egy pittsburghi zsinagógában 11 ember vesztette életét az Egyesült Államok zsidó közössége elleni egyik legsúlyosabb támadásban. A gyilkos tettét a „nagy helyettesítés” elméletbe vetett hite idézte elő, mivel úgy vélte, hogy a zsidó nonprofit szervezetek segítséget nyújtanak a menekülteknek.
- 2019. március 15-én 51 ember halt meg az új-zélandi Christchurch mecsetjei elleni terrortámadásokban. A lövöldözős (Brenton Harrison Tennant) 70 oldalas kiáltványa közvetlenül hivatkozott a helyettesítési elméletre.
- 2019. augusztus 3-án a texasi El Pasóban történt tömeges lövöldözésben 23 ember halt meg. A terrorista latin vásárlókat célzott meg, kiáltványa pedig „a nagy helyettesítés” elméletére és „a texasi spanyol inváziótól való félelemre” hivatkozott. A kiáltvány a christchurchi lövöldözőt is inspirációként jelölte meg.
- 2022. május 14-én a 19 éves Payton Gendron 10 embert megölt és hármat megsebesített egy élelmiszerboltban elkövetett rasszista támadásban a New York állambeli Buffalo döntően feketék lakta negyedében. Indítéka az volt, hogy megakadályozza a feketéket abban, hogy a fehéreket leválsák, és kiiktassák a fehér fajt, és hogy másokat is hasonló támadásokra ösztönözzön.

Melyek a „nagy helyettesítés” elmélet főbb jellemzői? Egy, a témával meglehetősen alaposan foglalkozó tanulmány a következő jellemzőket azonosította:

Összeesküvés

A nagy helyettesítés elméletének hívei gyakran összeesküvés-elméletekre támaszkodnak, hogy felerősítsék azon üzeneteiket, amelyek arra utalnak, hogy a politikusok, a média és a globalisták összehangoltan, aktívan és céltudatosan dolgoznak az őshonos európaiak és kultúrájuk elpusztításán. Gyakran úgy festik le a muzulmán közösségeket, mint amelyek beletartoznak ezekbe a tervekbe, mert az a felfogásuk, hogy eredendően a nyugati civilizáció elpusztítására vágnak. A „nagy helyettesítés” elméletének hívei gyakran antiszemita elméletekkel a „globalista zsidó elitet” hibáztatják a tömeges migrációért.

Disztópia (valamilyen, a jelenleginél rosszabb világ/társadalom víziója. Az utópia negatív változata)

A Great Replacement elmélet eredendően disztópikus, és a migrációt hangsúlyozza a társadalom összeomlásának és leépülésének okaként, a kormányokat, a technológiai óriásokat és a médiát pedig bűnrészesnek festi. Ez a disztópikus narratíva az alábbi formákban jelenik meg:

- a) Leromlottnak festik le a nagy bevándorló népességű területeket, és a bűnözés és az erőszak észlelt növekedésére, a városi hanyatlásra és a különféle közösségekben tapasztalható gazdasági nélkülözésre összpontosítanak.
- b) A kormányokat és a közösségi médiát olyannak mutatják be, mint amik cenzúrázzák a szélsőjobboldali hangokat annak érdekében, hogy végleg elhallgattassák a Nagy Csere elmélet követőit. Ez az elgondolás korábban rendkívül sikeresnek bizonyult a szélsőjobboldali szereplők mozgósításában.
- c) Egy elmebeteg társadalom érzését felkeltendő a kognitív disszonanciát használják arra, hogy úgy állítsák be a fehér embereket, mint akik aktívan és készségesen vesznek részt saját pusztításukban. A nemrég elhunyt francia újságíró és a

jobboldal teoretikusa, *Guillaume Faye* 2015-ös beszédében azt állította, hogy a nyugati országokat „mentális betegség” sújtja, amelyet „etnomazochizmusnak” nevezett. Szerinte az abortuszpárti, az LMBT-párti és a migrációpárti politika kombinációja a fehér emberek fokozatos leváltásához vezet.

Civilizálatlanság

A nagy helyettesítés elméletének hívei a migránsok – különösen az iszlám országokból származók – civilizálatlanságát hangsúlyozzák Európa feltételezett bomlásának forrásaként. Sok esetben ez a sokszínű lakosságú területek társadalmi problémáinak hamis bemutatásán keresztül mutatkozik meg, amikor azzal érvelnek, hogy a migráns közösségek közvetlenül felelősek ezért a pusztulásért valamilyen veleszületett és megváltoztathatatlan különbség miatt. Később ezt az érvet alkalmazzák kifejezetten vagy implicit módon arra, hogy a migráns közösségek tisztátalanok, és szennyező hatással vannak a befogadó társadalomra.

Egzisztenciális fenyegetés

A nagy helyettesítés elmélet támogatói úgy gondolják, hogy a migráció egzisztenciális veszélyt jelent a társadalom fennmaradására etnikai és kulturális szinten. Erőszakos bűncselekményekre utaló statisztikákat használnak a gazdasági nélkülözés, valamint a szexuális zaklatás és a nemi erőszak mértékére vonatkozóan azokon a területeken, ahol nagy az etnikai sokféleség, azt hangsúlyozandó, hogy a migráció a társadalom bukását fogja eredményezni. Szerintük a nagy helyettesítés elmélete azért hatékony, mert képes azt az érzést kelteni, hogy küszöbön áll a fehér emberek kihalása és az európai kultúra pusztulása.

Úgy gondolom, hogy annyit a fentiek alapján különösebb részrehajlás nélkül is megállapíthatunk, hogy a „nagy helyettesítés” elmélete a meglehetősen rideg és ellenséges (ellenséget kereső és találó) szemléletében a konszenzusnak, megegyezésnek még a csíráit sem hordozza. Nem véletlen, hogy elvetemült gonosztevők által elkövetett szörnyű tettekhez tud elméleti alapokat biztosítani. Sajnos azonban a dolog ennél bonyolultabb, ezáltal nehezebben is kezelhető. Ugyanis a társadalmi mobilitás és a migráció vagy a demográfia alakulása nem fantazmagóriák, ezek valóban létező jelenségek csakúgy, mint a jelenségek révén kialakult társadalmi problémák. És itt lépnek be a politikusok, mint akiknek éppen a társadalmi problémák kezelése a legfőbb feladatuk. A politikusok többsége ugyan elhatárolja magát a „nagy helyettesítés” elméletétől, de vannak azért néhányan, akik hajlandók politikát csinálni az elméletből. Ilyen például az olasz Matteo Salvini, a spanyol Maria José Piñero, vagy Donald Trump, az USA korábbi elnöke, de Orbán Viktor magyar miniszterelnök is közéjük tartozik. Van tehát egy elmélet, amit mindjárt két szinten próbálnak megvalósítani: egyfelől öldökléssel, másfelől a politika eszköztára révén. Ezzel korántsem szeretném azt hangsúlyozni, mintha a két oldal között bármiféle párbeszéd lenne (egészen biztos, hogy az említett politikusok mindegyike mélyen elveti a merénylőket), de azért az – legalábbis számomra – elgondolkodtató, hogy merénylőknek és politikusoknak közös elméletük legyen a világ problémáiról. Mielőtt azonban ezen tovább morfondíroznánk, nézzük meg, miről szól a másik „nagy”.

A **„Nagy Újraindítás” (Great Reset)** egy gazdaságélénkítési terv, amelyet a Világgazdasági Fórum (WEF) dolgozott ki válaszul a COVID-19 világjárványra. A projektet 2020 júniusában indították útjára azzal a céllal, hogy elősegítse a COVID-19 globális válságból való újjáépítést oly módon, hogy a fenntartható fejlődést helyezi előtérbe. A Great Reset tulajdonképpen azt az egyszerű gondolatot takarja, hogy a koronavírus-járvány és a nyomában bekövetkező gazdasági leállás után a világgazdaság nem működhet tovább ugyanúgy, mint azelőtt. Azt előrebecsélhetem, hogy ez a program az előzőekben tárgyalt másik „nagy”-hoz képest sokkal szelídebb, hiszen a programra hivatkozva halálos kimenetelű erőszakos cselekmények nem történtek és remélhetőleg ez így is marad.

A Great Reset programot 2020 júniusában hirdette meg a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, WEF). Mielőtt a programot ismertetném, érdemes röviden áttekinteni a WEF-fel kapcsolatos legfontosabb ismereteket. Íme, amit a Wikipédián találunk erről a szervezetről:

A Világgazdasági Fórum egy non-profit, nem kormányzati nemzetközi szervezet. Célja, hogy a világ állapotát a befolyásos vezetők globális, regionális és iparági vitáin keresztül javítsa. Az alapítványi formában működő szervezetet 1971-ben alapították Genfben, felügyeletét a svájci szövetségi kormány látja el. A Világgazdasági Fórum szervezete nem kötődik nemzeti vagy politikai érdekcsoportokhoz. Legfontosabb rendezvénye az évente Davosban megtartott gazdasági világcsúcstalálkozó, ahol a legbefolyásosabb politikusok, üzletemberek, értelmiségiek és tudósok vitatkoznak fontos globális kihívásokról. Ennek az eseménynek ellenpontjaként a fennálló világrend ellen tüntető radikális csoportok is hasonló témájú rendezvényeket szoktak összehívni. A fórum leghíresebb kiadványa a „Globális versenyképességi jelentés”, amely az egyes nemzetgazdaságok versenyképességét értékeli a világpiacon.

Mi is akkor ez a program? A davosi fórumon a WEF vezérigazgatója, Klaus Schwab a Great Reset három alapvető összetevőjét ismertette:

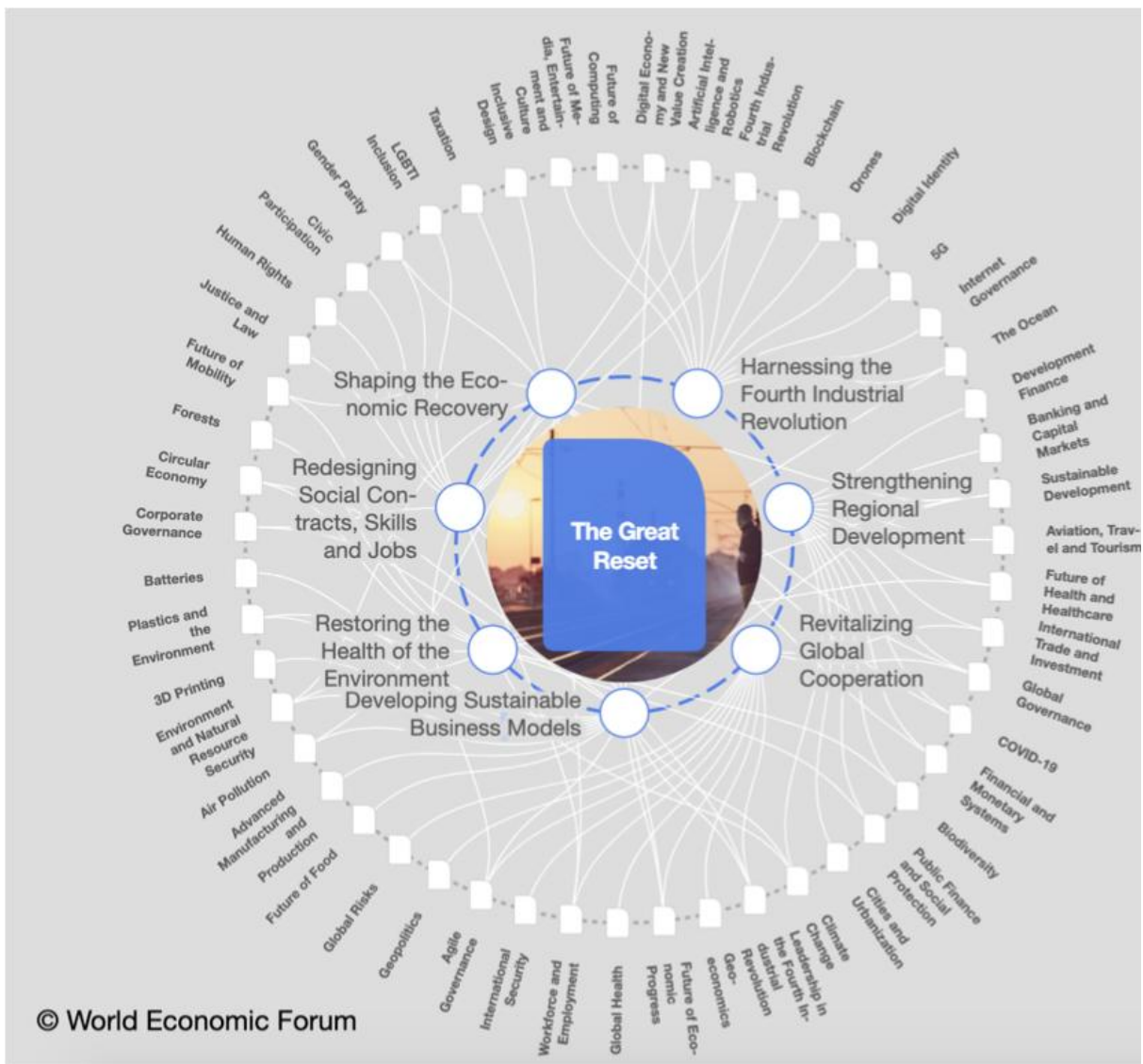
- a) az „érdekelt felek gazdasági fejlődése” feltételeinek megteremtése a piac igazságosabb elosztás felé terelése által (igazságosabb növekedés);
- b) befektetések az egyenlőségbe és a fenntarthatóságba (rugalmasabb, méltányosabb és fenntarthatóbb fejlődés, a környezeti-, társadalmi- és kormányzási (ESG) mutatók felhasználásával (zöld növekedés);
- c) a negyedik ipari forradalom innovációinak felhasználása az egészségügyi és szociális kihívások megoldására (intelligensebb növekedés).

Az első pont érdekében a kormányoknak javítaniuk kell a koordinációt (például az adó-, szabályozási és fiskális politikában), javítaniuk kell a kereskedelmi megállapodásokat, és meg kell teremteniük az „érdekelt fél gazdasági fejlődésének” feltételeit. A csökkenő adóalapok és a szárnyaló államadósság idején a kormányok erőteljes ösztönzést kapnak az ilyen intézkedések megtételére. Ezenkívül a kormányoknak olyan régóta esedékes reformokat kell végrehajtaniuk, amelyek méltányosabb eredményeket hoznak. Országtól függően ezek magukban foglalhatják a vagyonszármazékok módosítását, a fosszilis tüzelőanyag-támogatások visszavonását, valamint a szellemi tulajdonra, a kereskedelemre és a versenyre vonatkozó új szabályokat.

A második elem biztosítaná, hogy a befektetések olyan közös célokat szolgáljanak, mint az egyenlőség és a fenntarthatóság. Itt számos kormány által végrehajtott nagyszabású kiadási programok jelentős előrelépési lehetőséget jelenthetnek (ilyen például az Európai Bizottság

által meghirdetett helyreállítási program, de az Egyesült Államoknak, Kínának és Japánnak is ambiciózus gazdasági ösztönző tervei vannak). Ahelyett, hogy ezeket az alapokat, valamint magánvállalkozások és nyugdíjalapok befektetéseit a régi rendszer repedéseinek pótlására használnánk fel, inkább egy új, hosszú távon rugalmasabb, igazságosabb és fenntarthatóbb rendszer létrehozására kellene fordítani őket. Ez például azt jelenti, hogy „zöld” városi infrastruktúrát kell kiépíteni, és ösztönzőket kell teremteni az iparágak számára, hogy javítsák a környezeti, társadalmi és kormányzási (ESG) mérőszámokat.

A Great Reset program harmadik prioritása a negyedik ipari forradalom innovációinak hasznosítása a közjó támogatása érdekében, különösen az egészségügyi és társadalmi kihívások kezelése révén. A COVID-19-válság jó példát mutatott erre, amikor vállalatok, egyetemek és mások összefogtak a diagnosztika, a terápia és a lehetséges vakcinák fejlesztése érdekében. Hasonló összefogások más ágazatoknál is elképzelhetők lennének (kérdés persze, hogy a COVID nyomása mennyire volt elengedhetetlen feltétele az összefogásnak, és ha az volt, akkor azt más ágazatok esetében mivel lehetne helyettesíteni).

A programhoz van egy ábra is, mely már nem három, hanem 7 központi szempont körül mutatja a lehetséges beavatkozási területeket – kicsit a „minden mindennel összefügg” elvnek megfelelően, ráadásul a hét szempont újakat is tartalmaz a korábbi háromhoz képest.

Ám mindez tulajdonképpen lényegtelen, hiszen az anyaggal kapcsolatos érdemi kritikákat alig talál. Ezért aztán az ábra is megmarad a szokásos „Móricka-ábrák” szintjén, ahol valójában a vizuális megjelenítés kényszere (az ábra elemei szépen – lehetőleg szimmetrikus alakzatokat követve – töltsék ki a rendelkezésre álló teret) dominál a tartalom felett. Akkor mégis miért lett olyan fontos?

Talán a legfontosabb ok az, hogy ***nem sokkal megjelenése után a program egyfajta összeesküvés-elméletként kezdett működni.*** Ehhez persze a COVID-járvány jó alapokat biztosított, hiszen megjelentek olyan alaptalan állítások, melyek szerint a COVID-19 világgazdaságot egy titkos csoport hozta létre, hogy átvegye az irányítást a világgazdaság felett, hogy a lezárási korlátozásokat szándékosan a gazdasági összeomlás előidézésére tervezték, vagy hogy egy globális elit a magántulajdon megszüntetésére tett kísérletet, miközben a COVID-19-et használta az emberiség rabszolgáskorba ejtésére vakcinákkal. Ezek a tévhitek aztán csak felerősödtek, amikor az olyan vezetők, mint Joe Biden amerikai elnök, Jacinda Ardern új-zélandi miniszterelnök és Justin Trudeau kanadai miniszterelnök beszédeikbe beépítették a COVID-19 utáni „visszaállítás” gondolatait. Magukkal a felvetett gondolatokkal – amelyek egyébként nem is nagyon újszerűek – az összeesküvés hívők nemigen foglalkoznak, és ha mégis, akkor is inkább valótlanságokba kapaszkodva teszik ezt (ilyen például a „nem lesz semmi, és boldog leszel” fordulat, ami egy jóval korábbi – 2017-es – videóból származik, melyben Ida Auken dán politikus a megosztásos gazdaságra utalva azt vetítette előre, hogy semmi nem lesz a tulajdonunkban, hanem igény szerint kölcsönvesszük majd azt, amire szükség lesz). Úgy gondolják, hogy a globális elit titokban (igaz, viszonylag sok nyilvános bejelentéssel kísérve) arra használja a járványt, hogy radikálisan átalakítsa a társadalmat, egyben bevezesse a techno-feudalizmust, azaz egyfajta technológia által vezérelt alávetettségen alapuló uralmi rendet.

A Világgazdasági Fórum önmagában is elég jó közeget biztosít összeesküvés-hívők számára, hiszen azzal, hogy évente összehívják a világ gazdasági elitjét, olyan látszatot (is) keltenek, hogy na hát, megint összegyűltek a világ irányítói, hogy kitalálják, mivel is árthatnak a legtöbbit az embereknek. Emiatt sajnos borítékolható volt, hogy a Great Reset mégoly pozitív üzenetei és javaslatai is elutasítást kapnak alapvetően a közvetítő közeg (VF) hiteltelensége miatt. Nem kell ugyanis összeesküvés hívőnek lenni ahhoz, hogy fenntartással kezeljük azok javaslatait, akik között jelentős számban vannak olyan szervezetek képviselői, melyekhez számottevő, főleg környezeti jellegű károkozás köthető. Azok a többnyire zöld szervezetek, amelyek legalább olyan jól látják a világ problémáit, mint a VF hangadói, már régóta a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszer markánsabb változásait tartják szükségesnek. Ők úgy vélekednek a Great Reset-ről, hogy ez megint nem fogja megoldani a problémáinkat, mivel a program alkotóinak szándéka sokkal inkább a jelenlegi gazdasági-társadalmi viszonyok fenntartása, mint azok megváltoztatása. Számomra ezt az érvet támasztja alá a Great Reset három fő prioritása is: a közös elem – mely mindegyiknél megjelenik – a növekedés.

A publicisztikai megszólalások mellett tudományos igényű kutatási publikációk is foglalkoznak a Great Reset-tel. Ezek egyikének az a tömör megállapítása, hogy erre az egészre nincs is szükség. Úgy gondolják, hogy az alapvetően gazdasági menedzserek által alkotott újraindítási elmélet valószínűleg több kárt okoz, mint hasznot, mivel nehéz belátni, hogy az ilyen gondolkodás hogyan kerülheti el, hogy egyszerű és opportunisták eszközzé váljon a közpolitikai döntéshozók kezében. Amellett érvelnek, hogy a Great Reset tézis alapvetően téves. Elfogadva, hogy a jelenlegi, többnyire piaci alapú gazdaságunk aligha

tökéletes, mégis sokkal jobb, mint amilyen gazdasági rendszert a Great Reset javasol. Amikor az állam nagyobb szerepet játszik a gazdaságban, és a cégeket homályos, összetett és politikailag meghatározott teljesítménykritériumok alapján értékelik, az erőforrásokat a kompetensebb szereplők felé irányító piaci mechanizmusokat felváltja az átpolitizált döntéshozatal. A szerzők összehasonlító intézményi elemzése azt sugallja, hogy ezek a lépések fokozzák, nem pedig enyhítik a környezettel kapcsolatos aggodalmakat, az egyenlőtlenséget és a stagnálást. Ehelyett a politikai reformoknak arra kellene fókuszálniuk, hogy kiküszöböljék, vagy legalább csökkentsék a politikailag kötődő cégek azon próbálkozásait, hogy az állammal való partnerség révén előnyökhöz jussanak a piacon. A piacok és a verseny képes kezelni a nagy kihívásokat, ahogyan évszázadok óta tették – ha eltüntetjük az útból a járadékot kereső cégeket és a politikai beavatkozást. Nagy kérdés, hogy azokban az országokban, ahol a politikai vezetés – alapvetően populista attitűdöket követve – a kormányzati hatalom és befolyás erősítésén dolgozik, hogyan tud megjelenni a piaci viszonyoknak nagyobb teret biztosító, technokrata beállítottságú politikai elit.

*

Végül, ahogy az elején ígértem, röviden szeretnék még foglalkozni az összeesküvés-elméletek kialakulásával, és az ilyen elméletek megítélésével. Ehhez a Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor szerzőpáros egy cikkét használom fel, melyből – csak címszavakban – idézek néhány gondolatot. Íme:

- *„Összeesküvés-elméletek általában olyankor keletkeznek,*
 - *amikor a társadalmi lét valódi mozgatóerői nem látszanak világosan. Amikor az emberek érzik, hogy a dolgok bonyolultabbak annál, mint ahogy látszanak, de mégis szeretnék rájuk magyarázatot kapni. Az embernek ugyanis mindenre kell magyarázat;*
 - *amikor elvész a bizalom a társadalom látható irányítói, politikai vezetői iránt; nem hisznek nekik többé; és ráadásul elvész a bizalom a társadalom professzionális értelmezőivel, magyarázóival, a társadalomtudományok hivatalos szakértőivel szemben is. A média kommunikátorairól nem is beszélve. Ám paradox módon éppen ilyenkor nagy lehetőségek nyílnak olyan politikai vezetők, társadalommagyarázók, média-kommunikátorok és kazánkovácsok előtt, akik a hivatalos véleménytől eltérő és egyszerű magyarázatokat (például összeesküvés-elméleteket) kínálnak;*
 - *amikor túl nagy távolság van az egyes társadalmi csoportok között. Amikor az egyes csoportoknak nincs betekintésük a másik életébe, és ezért meglódulhat a fantázia. Összeesküvés-elméletek bármely csoportot megcélozhatnak, de minél kevésbé ismerős a Másik életének valóságos működése, annál könnyebben kialakulnak az összeesküvés-elmélet szerű 'következtetések'.*
- *Az összeesküvés-elméletek keletkezésének és szívós fennmaradásának okairól szólván mindenképpen figyelembe kell venni azt a kínos tényt, hogy az összeesküvés-elméleteknek rendszerint van valamilyen alapjuk. Valóban léteznek titkos társaságok, s ezektől függetlenül is valóban vannak háttérben kötött egyezségek, az emberek többsége számára fel nem táruló döntések. Gyakran tapasztalható a hatalomra törés és a megszerzett hatalom gátlástalansága.*
- *Az összeesküvés-elméleteket mégsem tekinthetjük a valóság leképezésének. Ezek legfőbb sajátossága ugyanis a valóságos összefüggések radikális leegyszerűsítése. Az,*

hogy a valóság alakulását egyetlen csoport vagy személy szándékainak tulajdonítják. Az, hogy fekete és fehér ütközésében gondolkodnak. A valóságot sohasem egyetlen szándék alakítja (de még két, egymással szembeesülő szándék sem). Minden történelmi pillanat aktív aktorok sokaságának eredőjében zajlik, rengeteg törekvés alakítja, s ezért sohasem determinált.

- *Az összeesküvés-elméletek azzal torzítják el a valóságot, hogy a differenciált és többtényezős magyarázatok helyett egytényezős magyarázatokat konstruálnak, s a pluralitás legfeljebb úgy érvényesül bennük, hogy az ilyen egytényezős magyarázatokat sokszorozzák. Egy másik torzításuk a mindenkori előítéletek (és a fekete-fehér gondolkodás szükségszerű velejárója): egy-egy csoport tagjaival kapcsolatos egyes (negatív) tapasztalatokat általánosítanak, a csoport egészére kivetítenek. A csoport egészét is úgy ítélik meg, hogy a csoportra, mint egészre valóban jellemző tulajdonságok sokaságából egyet (vagy néhányat) kiragadnak, és úgy tüntetik fel, mintha csak ez lenne az adott csoport tulajdonsága.*
- *A mögöttes tényezők, a látszatok mögötti mélyszerkezet működését firtató magyarázatok keresése még nem összeesküvés-elmélet. S nem is lehet azzá, ha az okok tömegét nem egyszerűsíti, ha nem fest fehérre-feketére, ha nem előítéletek alapján ítélik meg egyéneket és csoportokat, és főképpen, ha bizonyítani is tudja a mögöttes mozgatók működésére utaló tényeket. A mögöttes magyarázatkeresés eleve összeesküvés-elméletnek nyilvánítása sem egyéb, mint egy az összeesküvés-elméletek közül!”*

Leginkább az utolsó bekezdésben megfogalmazott, számomra igen rokonszenves megközelítés miatt választottam a szerzőpáros írását az összeesküvés-elmélet háttérének bemutatásához. Mert valóban, a világot egyre nehezebb megértenünk, miközben a megértés igénye mindenkinél, mint valami elemi szükséglet jelentkezik. A világot valószínűleg sosem volt könnyű megérteni, de most mintha különösen nehéz lenne. Túl sok az információ, ráadásul a világban minden, mintha egyre gyorsabban változna. Talán igaza lehet Ray Kurzweilnek, aki a változások exponenciális jellegét hangsúlyozva arról ír, hogy az emberiség egy szinguláris változás küszöbéhez érkezett. Ha ez így van – és egyre több jel mutatja, hogy előrejelzései nem alaptalanok – akkor bizony fel kell készülnünk arra, hogy a világunkat még annyira sem fogjuk megérteni, mint most. Hacsak nem lesz segítségünkre a mesterséges intelligencia...

Bp, 2023. április

Források:

Brian Duignan: Replacement theory. Encyclopaedia Britannica, 31 May 2022.

<https://www.britannica.com/print/article/2209191>

Jacob Davey and Julia Ebner: 'The Great Replacement': The violent consequences of mainstreamed extremism. Institute for Strategic Dialogue (2019).

<https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2019/07/The-Great-Replacement-The-Violent-Consequences-of-Mainstreamed-Extremism-by-ISD.pdf>

The 'Great Replacement' Theory, Explained. National Immigration Forum
<https://immigrationforum.org/wp-content/uploads/2021/12/Replacement-Theory-Explainer-1122.pdf>

Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban
<https://2015-2022.miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxxi-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>

Great Reset. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Reset

Klaus Schwab, Thierry Mallaret: COVID-19: The Great Reset. Forum Publishing, 2020.
<http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>

Teczár Szilárd: Nagy újraindítás: így lett a Világ gazdasági Fórum a dezinformáció egyik kedvenc célpontja. Lakmusz, 2023/01/19.
<https://www.lakmusz.hu/nagy-ujrainditas-igy-lett-a-vilaggazdasagi-forum-a-dezinformacio-egyik-kedvenc-celpontja/>

Kasnyik Márton: Mi igaz a Nagy Visszaállításból? G7-honlap
https://g7.hu/vilag/20210411/mi-igaz-a-nagy-visszaallitasbol/?gclid=CjwKCAjw_YShBhAiEiwAMomsEGjoh0zNcSZ41DYA9oAMDLowWZ-iGlq-Hmi2fvA...%201/14

Nicolai J. Foss, Peter G. Klein, Samuele Murtinu: The economy doesn't need a reset, and neither does management theory. Elsevier - Scandinavian Journal of Management 38 (2022) 101214. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0956522122000215>

Foa, R.S., Romero-Vidal, X., Klassen, A.J., Fuenzalida Concha, J., Quednau, M. and Fenner, L.S. 2022. "The Great Reset: Public Opinion, Populism, and the Pandemic." Cambridge, United Kingdom: Centre for the Future of Democracy.
https://www.bennettinstitute.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2020/12/The_Great_Reset.pdf

Kapitány Ágnes; Kapitány Gábor: Az összeesküvés-elméletek néhány szocio-kulturális összetevője. In: Tapasztalatból hallottam... : alternatív világképek, összeesküvés- elméletek társadalomtudományi elemzése, (32). pp. 27-36. (2018)
<http://acta.bibl.u-szeged.hu/69704/>

Ray Kurzweil: A szingularitás küszöbén. Amikor az emberiség meghaladja a biológiát; Ad Astra